

Η πρόσβαση των Ρομά στην Ανώτατη Εκπαίδευση σύμφωνα με τα επίσημα κείμενα του Συμβουλίου της Ευρώπης

Χαρούλα Αδαμοπούλου¹

Περίληψη

Βασικό αντικείμενο στο συγκεκριμένο άρθρο αποτελεί η διερεύνηση των αναφορών για τους τρόπους πρόσβασης των Ρομά στην Ανώτατη Εκπαίδευση, όπως παρουσιάζονται μέσα από τα επίσημα κείμενα του Συμβουλίου της Ευρώπης (1959-2020), στην επίσημη Ιστοσελίδα του Οργανισμού: η χορήγηση υποτροφιών, η μερική απαλλαγή διδάκτρων, οι κρατικές επιχορηγήσεις, η ειδική μοριοδότηση, η αύξηση του ποσοστού πρόσβασης των Ρομά και κυρίως των κοριτσιών στην Ανώτατη Εκπαίδευση, η οργάνωση τμημάτων προετοιμασίας για το πανεπιστήμιο, η δημιουργία προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης και εκπαίδευσης, η στελέχωση των πανεπιστημίων με ειδικούς συμβούλους για τη βοήθεια εισαγωγής και την παρακολούθηση της πρόσβασης Ρομά στο πανεπιστήμιο, η ύπαρξη μαθητειών, η προσφορά προγραμμάτων, οδηγών σπουδών και γνωστικών αντικειμένων στα πανεπιστήμια σε μειονοτικές γλώσσες καθώς και η συμβουλευτική υποστήριξη νέων Ρομά και γονέων Ρομά για την αξία της εκπαίδευσης αποτελούν κάποιες από τις προτροπικές πολιτικές του ΣΤΕ προς τα κράτη μέλη του. Αρχικά, επιδιώκεται μια σύντομη παρουσίαση των Ρομά καθώς και των εκπαιδευτικών προβλημάτων που αντιμετωπίζουν σε πολλές χώρες της Ευρώπης. Στη συνέχεια γίνεται αναφορά στο όραμα και τους στόχους του ΣΤΕ για την Ανώτατη Εκπαίδευση. Τέλος, το άρθρο καταλήγει σε μια προσπάθεια εντοπισμού των τρόπων πρόσβασης των Ρομά στην Ανώτατη Εκπαίδευση, μέσα από τα επίσημα κείμενα του Οργανισμού.

Λέξεις-Κλειδιά

Συμβούλιο της Ευρώπης, μειονότητα των Ρομά, Ανώτατη Εκπαίδευση, Πανεπιστήμιο.

Summary

The main objective of this article is to investigate the references to the ways the Roma access Higher Education, as presented through the official texts of the Council of Europe (1959-2020), on the official website of the Organization: the granting of scholarships, the partial tuition fee waivers, the state subsidies, the special credit points awarded, the increase of the rate of access of the Roma, especially of Roma girls, to Higher Education, the establishment of departments for university preparation, the creation of vocational training and education programs, the staffing of universities with special advisers to assist with admission and to monitor Roma access to university, the existence of apprenticeships, the offer of programs, study guides and subject areas in universities in minority languages, as well as the counselling support of Roma young people and Roma parents regarding the value of education, constitute some of the incentivizing policies of the Council of Europe to its member states. At the outset, a brief presentation of the Roma and the educational problems they face in many European countries is provided. Then, reference is made to the vision and objectives of the Council of Europe as regards higher

¹ Φοιτήτρια MaHep, adamsxara@gmail.com. Η εργασία αυτή εκπονήθηκε υπό την επίβλεψη των καθηγητών κας Πίτσου Χαρίκλειας και κου Μπάλια Στάθη.

education. The article concludes with an attempt to identify the ways in which the Roma access higher education, through the official texts of the Organization.

Keywords

Council of Europe, Roma minority, Higher Education, University.

Εισαγωγή

Οι Ρομά αποτελούν τη μεγαλύτερη μειονότητα² της Ευρώπης³. Ο πραγματικός αριθμός του πληθυσμού των Ρομά σε όλα τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, παραμένει άγνωστος αλλά εκτιμάται ότι αριθμεί δέκα με δώδεκα εκατομμύρια ανθρώπους, τα οποία είναι συχνά θύματα ρατσισμού, διακρίσεων, κοινωνικού αποκλεισμού και ζουν σε αντίξοες συνθήκες φτώχειας, χωρίς δυνατότητα πρόσβασης σε φροντίδα υγείας και αξιοπρεπούς στέγασης (European Commission, 2012).

Η πρώτη επίσημη εμπλοκή του Συμβουλίου της Ευρώπης με τη μειονότητα των Ρομά, ξεκινά το 1969, με το πρώτο επίσημο κείμενό του, για την κατάσταση των Ρομά και άλλων Ταξιδιωτών⁴ στην Ευρώπη⁵ (<https://www.coe.int/en/web/roma-and-travellers/education-of-roma-children>). Η προώθηση και η προστασία των δικαιωμάτων των Ρομά και των Ταξιδιωτών από το Συμβούλιο της Ευρώπης και τα κράτη μέλη του και η ενδυνάμωση για τη δυνατότητα ίσων ευκαιριών, για την ποικιλομορφία και την κοινωνική ένταξή τους, καταδικάζοντας ταυτόχρονα κάθε μορφή διάκρισης και αντισιγαννισμού, αποτέλεσαν κύριες πτυχές των προγραμμάτων (Projects/ Programs) και των δράσεων (Activities) του Οργανισμού⁶. Το Συμβούλιο της Ευρώπης, αποτελεί ένα διεθνή Οργανισμό, που έχει δραστηριοποιηθεί για τη μειονότητα των Ρομά, όσο

² Για την έννοια της εθνικής μειονότητας δεν υπάρχει ένας γενικός ορισμός, αποδεκτός από όλα τα κράτη μέλη της Ευρώπης. Το Συμβούλιο της Ευρώπης, στο πλαίσιο της σύμβασής του για την Προστασία των Εθνικών Μειονοτήτων (Framework Convention of the Protection of National Minorities), θέτει αντικειμενικά κριτήρια και όχι στατιστικά κριτήρια, για τον προσδιορισμό μιας ομάδας ως μειονοτικής, τα οποία συνδέονται με την ταυτότητά της, δηλαδή τη θρησκεία της, τη γλώσσα, τις παραδόσεις και την πολιτιστική της κληρονομιά (<https://www.coe.int/en/web/minorities/fcnm-factsheet>)

³ https://www.coe.int/t/dg4/education/roma/Source/leaflet_EN.pdf.

⁴ Ο όρος Ρομά και Ταξιδιώτες (Roma and Travelers), χρησιμοποιήθηκε από το ΣΤΕ για να συμπεριλάβει μια μεγάλη ποικιλία ομάδων α) Ρομά, Σίντι/ Μάνους, Καλέ, Καάλε, Ρωμανικάλ, Μπογιάζ/ Ρουντάρ β) Βαλκανικοί Αιγύπτιοι (Αιγύπτιοι και Ashakali) γ) Ανατολικές ομάδες (Dom, Lom, Abdali) και τους ομαδοποιεί ως Ταξιδιώτες Γενί και πληθυσμοί που ορίζονται με τον διοικητικό όρο Gens du voyage, καθώς και άτομα που ταυτίζονται ως τσιγγάνοι (Council of Europe, 2020:7) (<https://rm.coe.int/coe-strategic-action-plan-for-roma-and-traveller-inclusion-en/16809fe0d0>).

⁵ <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=14599&lang=en>.

⁶ <https://www.coe.int/en/web/roma-and-travellers/about-us>.

κανένας άλλος οργανισμός. Οι δράσεις, τα προγράμματα, οι διεθνείς συμβάσεις και οι συστάσεις του Οργανισμού, στα περισσότερα κράτη μέλη του ΣΤΕ, σε τομείς όπως η στέγαση, η εργασία, η υγεία και κυρίως, η εκπαίδευση, που θεωρείται ο πυλώνας της κοινωνικής συμπερίληψής τους στο κοινωνικό ιστό, μετρούν ήδη πενήντα ένα χρόνια (1969- 2020), από την έκδοση του πρώτου επίσημου κειμένου του για την μειονότητα των Ρομά. Τα προγράμματα του ΣΤΕ στο πεδίο της Εκπαίδευσης των Ρομά, μετρούν ήδη μια δεκαετία (2011-2020) και ξεκινούν από την προσχολική κιόλας Εκπαίδευση των παιδιών Ρομά, συνεχίζοντας στην Πρωτοβάθμια, στη Δευτεροβάθμια αλλά και στην ανώτερη βαθμίδα Εκπαίδευσης, εκείνη της Ανώτατης.

Η μειονότητα των Ρομά

Με τον όρο Ρομά νοείται η αναφορά σε Ρομά, Σίντι, Καλέ και άλλες Ειδικές Πληθυσμιακές Ομάδες στην Ευρώπη, στις οποίες συγκαταλέγονται οι Περιπλανώμενες και Ανατολίτικες Ομάδες Ντομ και Λόμ καθώς και το μεγαλύτερο εύρος των ενδιαφερόμενων ομάδων, όπως εκείνη των ατόμων που αυτοπροσδιορίζονται ως 'Τσιγγάνοι' (Keen, E. 2016: 59). Στις μέρες μας, ο όρος Ρομά φαίνεται να είναι αποδεκτός, ως ο πιο πολιτικά ορθός (Tzouridou, Vouyoukas, Anagnostopoulou & Filiou, 2019), ενώ ο όρος 'Ρομά και Ταξιδιώτες' (Roma and Travellers), χρησιμοποιείται από το Συμβούλιο της Ευρώπης. Το 1993, οι Ρομά αναγνωρίστηκαν επίσημα, από το Συμβούλιο της Ευρώπης, ως μειονότητα δίχως εδαφική επικράτεια (Council of Europe, 1993). Ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά των Ρομά, Σίντι, Καλέ, είναι ότι είναι άνθρωποι, χωρίς ρίζες, οι οποίοι βρίσκονται συνεχώς σε κίνηση και εξακολουθούν να είναι Ταξιδιώτες από παράδοση (Council of Europe, 2013:5). Η γλώσσα των Ρομά είναι η Ρομανί, προέρχεται από μια γλώσσα, που ομιλούν στη Βόρεια Ινδία, προσεγγίζει τα σανσκριτικά και περιλαμβάνεται στη λίστα με τις γλώσσες, που προστατεύονται από τον Ευρωπαϊκό Χάρτη του ΣΤΕ, για περιφερειακές ή μειονοτικές γλώσσες (Council of Europe, 2009:7). Η πλειοψηφία των Ρομά στις περισσότερες Ευρωπαϊκές χώρες, συνεχίζει να αντιμετωπίζει κοινωνικό, φυλετικό ρατσισμό, υψηλά επίπεδα εχθρικής συμπεριφοράς και η πλειοψηφία του, θεωρεί τον πολιτισμό τους, ως εμπόδιο στην κοινωνική τους ενσωμάτωση (Macris, 2015). Τα στερεότυπα και οι προκαταλήψεις που υπάρχουν για τους Ρομά, αποτελούν ένα μεγάλο εμπόδιο για τους ανθρώπους αυτούς, ώστε να επιθυμούν να βελτιώσουν τις συνθήκες της ζωής τους και να οικοδομήσουν τη δική τους ταυτότητα (Parthenis & Fragoulis,

2016). Η 8 Απριλίου κάθε έτους, γιορτάζεται ως Διεθνή Ημέρα των Ρομά, έχοντας ως μήνυμα το γόνιμο προβληματισμό για το δικαίωμα όλων των παιδιών στην εκπαίδευση χωρίς διακρίσεις φυλετικές, πολιτισμικές, θρησκευτικές, ώστε να αρθούν οι προκαταλήψεις και τα στερεότυπα και να ενισχυθεί η επικοινωνία μεταξύ Ρομά και μη Ρομά πολιτών. Την ημέρα αυτή, πραγματοποιούνται πολιτιστικές εκδηλώσεις σε όλο το κόσμο (Council of Europe, 2013:10).

Ρομά και Εκπαίδευση

Η μειονότητα των Ρομά, αποτελεί τη μεγαλύτερη εθνική μειονότητα, που έχει εκτεθεί όσο καμία άλλη στην πολιτισμική και κοινωνική αδικία στο χώρο της εκπαίδευσης, σε ολόκληρο στο κόσμο (Kesik, Sahin, Zoraloglu, 2018). Κοινές προκλήσεις για πολλά εκπαιδευτικά ιδρύματα σε ολόκληρη την Ευρώπη, όσον αφορά τα παιδιά Ρομά, περιλαμβάνουν τη μη εγγραφή τους στο σχολείο, την πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου (σχολική διαρροή), την εγκατάλειψη του σχολείου και την παράτυπη παρακολούθηση (Council of Europe, 2019). Το πρόβλημα του επιπέδου εκπαίδευσης, αποτελεί το πιο πιεστικό ζήτημα, που αντιμετωπίζουν οι Ρομά στην Ευρώπη, καθώς η έλλειψη της εκπαίδευσης, δημιουργεί προβλήματα, τα οποία αφορούν τη συμμετοχή τους στην εύρεση εργασίας, στις συνθήκες υγιεινής, της ένταξής τους στον κοινωνικό ιστό (Council of Europe, 2005) καθώς και στην έλλιπή πρόσβασή τους στην αγορά εργασίας (Council of Europe, 2018). Ο πολιτισμός των Ρομά και η δομή της οικογένειάς τους, σε συνδυασμό με τις πρακτικές περιθωριοποίησης που βιώνουν και την έλλειψη κοινωνικής συμπερίληψης, τόσο σε επίπεδο ατομικό, όσο και σε επίπεδο ομάδας, διαμορφώνουν τη δομή εκπαίδευσης των παιδιών Ρομά, η οποία απαρτίζεται από μειονεκτήματα και ανεπάρκειες, τα οποία με τη σειρά τους, τα εκθέτουν σε οικονομική, πολιτισμική και ακόμη περισσότερο συμμετοχική αδικία στην εκπαίδευση (Kesik, Sahin & Zoraloglu, 2018). Ο μεγαλύτερος πληθυσμός των Ρομά παραμένει αναλφάβητος στις μεγαλύτερες ηλικίες και οι μαθητές Ρομά, τις περισσότερες φορές εγκαταλείπουν το σχολείο, για να εργαστούν (Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής ασφάλισης και Πρόνοιας, 2011). Η σχολική διαρροή αποτελεί την μεγαλύτερη πρόκληση που αντιμετωπίζουν οι νέοι της κοινότητας των Ρομά, για αυτό και η ένταξη των παιδιών Ρομά στο εκπαιδευτικό σύστημα κάθε χώρας αντιμετωπίζεται, ως μια αμφίδρομη διαδικασία, η οποία περιλαμβάνει τόσο την κοινότητα των Ρομά, όσο και το

ήδη καθιερωμένο εκπαιδευτικό σύστημα, με άμεση συνεργασία των τοπικών και δημόσιων αρχών (Council of Europe- CHAROM, 2016: 22).

Ρομά και Ανώτατη Εκπαίδευση

Ο αριθμός των Ρομά που αποφοιτά από το πανεπιστήμιο, στις περισσότερες χώρες της Ευρώπης είναι πολύ μικρός (Council of Europe, 2006). Σύμφωνα με την πιο πρόσφατη έρευνα του ΣΤΕ, μόνο το 10% των παιδιών Ρομά, έχουν αποφοιτήσει από τη Δευτεροβάθμια και Ανώτατη Εκπαίδευση, με τα μεγαλύτερα ποσοστά αποφοίτων Ρομά από την Ανώτατη Εκπαίδευση, να τα παρουσιάζει η Τσέχικη Δημοκρατία και η Πολωνία ενώ χώρες όπως η Ελλάδα και η Πορτογαλία, να εμφανίζουν τα χαμηλότερα ποσοστά αποφοίτων Ρομά (Council of Europe, 2018: 4)⁷. Στην Ευρώπη υλοποιούνται προγράμματα, που συμβάλλουν στην προώθηση υποτροφιών για Ρομά μαθητές στην Ανώτατη Εκπαίδευση, όπως είναι το Roma Youth Academy με το πρόγραμμα Romaversitas, το οποίο έχει βοηθήσει εκατοντάδες Ρομά ανά την Ευρώπη να πραγματοποιήσουν ακαδημαϊκές σπουδές, μέσω υποτροφιών. Το Roma Fund Education, είναι ιδιωτικός οργανισμός, ο οποίος έχει προσφέρει τουλάχιστον 1.500 υποτροφίες στην Ανατολική, Κεντρική και Δυτική Ευρώπη για εισαγωγή Ρομά μαθητών στο Πανεπιστήμιο (Council of Europe, 2015), καλύπτοντας με τα προγράμματα υποτροφιών του, τόσο τα δίδακτρα όσο και τα έξοδα διαμονής Ρομά μαθητών (Carmona & Vlichez, 2015), προωθώντας με αυτό τον τρόπο τη σύγκλιση του χάσματος μεταξύ Ρομά και μη Ρομά πολιτών στο όνομα της εξάλειψης των διακρίσεων (Alexiadou, 2019). Παρόλα αυτά, εξακολουθεί να παραμένει αρκετά μικρός ο αριθμός των Ρομά, που αποφοιτούν από την Ανώτατη Εκπαίδευση. Από την άλλη πλευρά, αξίζει να αναφερθούν και οι περιπτώσεις Ρομά, οι οποίοι επιδίωξαν την εισαγωγή τους στην Ανώτατη Εκπαίδευση, προκειμένου να λάβουν ένα πτυχίο που θα τους εξασφάλιζε εργασία, άρα και έναν αξιοπρεπή τρόπο διαβίωσης αλλά μετά την κτήση του πτυχίου, δεν κατάφεραν να εξασφαλίσουν το δεύτερο. Σ' έρευνα που διεξήχθη στην περιοχή της Πελοποννήσου στην Ελλάδα, κάποιος από τους Ρομά, που κατάφεραν να αποκτήσουν ένα πτυχίο στην Ανώτατη Εκπαίδευση, εργαζόταν σε εργασίες ανεξάρτητες από την ειδικότητα, την οποία σπούδασαν και δεν κατάφεραν να βελτιώσουν την οικονομική κατάσταση στην οποία βρίσκονταν, υποστηρίζοντας ότι τα δώδεκα χρόνια σκληρής

⁷<https://rm.coe.int/cahrom-2018-12-en-final-thematic-report-on-roma-children-s-compulsory-/16808fef22>.

δουλείας, δεν είχαν για αυτούς την ανταμοιβή που περίμεναν (Kyriianos, Daskalaki, Stamelos, 2012).

Το Συμβούλιο της Ευρώπης

Το ΣΤΕ αποτελεί τον παλαιότερο Οργανισμό της Ευρώπης, ο οποίος ιδρύθηκε το 1949 (Wassenberg, 2013), με τη Συνθήκη του Λονδίνου από τα ακόλουθα ιδρυτικά μέλη: Ιρλανδία, Λουξεμβούργο, Δανία, Ολλανδία, Νορβηγία, Σουηδία, Ηνωμένο Βασίλειο, Γαλλία, Βέλγιο, Ιταλία. Περιλαμβάνει 47 ενεργά κράτη μέλη (28 από τα οποία είναι κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης), στην Ανατολική, Κεντρική και Δυτική Ευρώπη (Verloo, 2005). Έδρα του Συμβουλίου της Ευρώπης, είναι το Στρασβούργο, στη Γαλλία (Council of Europe, 2019). Πρωταρχικός στόχος του ΣΤΕ, τέθηκε η δημιουργία ενός κοινού δημοκρατικού και νομικού χώρου στην Ευρώπη, μέσω της χάραξης μιας κοινής γραμμής μεταξύ των κρατών μελών, στα ζητήματα εκπαίδευσης και πολιτισμού (Recommendation CM/ Rec, 2012). Ως θεσμός έχει δεσμευτεί την προώθηση και την προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της δημοκρατίας και του κράτους δικαίου (Verloo, 2005). Κάθε χώρα που αποτελεί μέλος του ΣΤΕ, συναινεί στις διαδικασίες παρακολούθησης και αξιολόγησής της, όσον αφορά τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις δημοκρατικές διαδικασίες. Όλες οι δράσεις του ΣΤΕ, εκπορεύονται από αυτές τις αξίες και το συνεχές ενδιαφέρον του, για την κοινωνική συμπερίληψη, την κοινωνική συνοχή και το σεβασμό στη διαφορετικότητα.

Συμβούλιο της Ευρώπης και Εκπαίδευση

Το δικαίωμα της ισότιμης πρόσβασης όλων στο εκπαιδευτικό σύστημα, αποτελεί βασικό άξονα πολιτικής των δράσεων του ΣΤΕ, καθώς μέσω των εκπαιδευτικών πολιτικών και προγραμμάτων του, προωθεί και προστατεύει: τα ανθρώπινα δικαιώματα, τη δημοκρατία και το κράτος δικαίου (Council of Europe, 2018: 13). Η εκπαίδευση, συμπεριλαμβανομένη της Ανώτατης Εκπαίδευσης είναι υπεύθυνη για την ανάπτυξη γνώσεων, ικανών και ηθικών πολιτών (Council of Europe, 2019). Η ανάπτυξη ενός πολιτισμού δημοκρατίας, μέσω της ποιοτικής εκπαίδευσης⁸, αποτελεί το στόχο του

⁸ Quality education- COE: Το όραμα του ΣΤΕ για μια Ποιοτική Εκπαίδευση, εστιάζει σε μια εκπαίδευση που είναι ελεύθερη από διακρίσεις και προωθεί τη Δημοκρατία, το σεβασμό στα ανθρώπινα δικαιώματα και την αναγνώριση των ατομικών και κοινωνικών αναγκών στο εκάστοτε περιβάλλον (<https://www.coe.int/en/web/education/vision-for-a-quality-education>).

προγράμματος του Τμήματος Εκπαίδευσης του ΣΤΕ, όπως αυτό καθορίζεται από τα κράτη μέλη του. Μέσω της ποιοτικής εκπαίδευσης θα χτιστούν ειρηνικές κοινωνίες, στις οποίες η αξιοπρέπεια όλων των ανθρώπων θα είναι άξια σεβασμού (Council of Europe Conference, 2017). Η Συντονιστική Επιτροπή Εκπαιδευτικής Πολιτικής και Πρακτικής (Steering Committee for Education Policy and Practice) του ΣΤΕ, επιβλέπει τα προγράμματα του Συμβουλίου της Ευρώπης, στο πεδίο της Εκπαίδευσης και συμβουλεύει τους επιτρόπους των υπουργών, των κρατών μελών του, σε εκπαιδευτικά θέματα που αφορούν γενικά την εκπαίδευση αλλά και κλάδους της Ανώτατης Εκπαίδευσης.

Συμβούλιο της Ευρώπης και Ανώτατη Εκπαίδευση

Η Ανώτατη Εκπαίδευση, σύμφωνα με το ΣΤΕ, διαδραματίζει ένα ζωτικό ρόλο στην ανάπτυξη του δημοκρατικού πολιτισμού, χωρίς την οποία τα δημοκρατικά εκπαιδευτικά ιδρύματα και οι νόμοι δεν λειτουργούν στην πράξη⁹. Όλες οι δραστηριότητες του ΣΤΕ, στο πεδίο της Ανώτατης Εκπαίδευσης, συμβάλλουν στην ανάπτυξη κι άλλων εκπαιδευτικών πολιτικών, ώστε να διασφαλιστεί ένα ολιστικό όραμα για την εκπαίδευση, από την Πρωτοβάθμια έως και το Ανώτατο εκπαιδευτικό επίπεδο¹⁰. Τα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα έχουν στρατηγική σημασία για τη σταθερή δημοκρατική ανάπτυξη των κοινωνιών, διότι εκπληρώνουν, μέσω της εκπαίδευσης, πολλαπλούς ρόλους: ανάπτυξη της γνώσης αλλά και της ικανότητας τόσο της ατομικής αλλά και της ευημερίας της κοινωνίας, σε όλα τα επίπεδά της, ως ολότητας και προωθούν τα άτομα ώστε να συμμετέχουν ενεργά σε αυτές. (Huber & Harkavy, 2010: 10).

Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζονται οι στόχοι του οράματος της Ανώτατης Εκπαίδευσης, σύμφωνα με τη σύσταση Recommendation CM/Rec 2007 (6), της επίσημης Ιστοσελίδας του ΣΤΕ (<https://www.coe.int/en/web/higher-education-and-research/democratic-mission-of-higher-education>). Η Δημοκρατική Αποστολή (Democratic Mission) και η Κοινωνική Ευθύνη (Social Responsibility) των παρακάτω στόχων της Ανώτατης Εκπαίδευσης, προσδιορίζει καθένα από αυτούς ξεχωριστά.

⁹ <https://www.coe.int/en/web/education/education-policies>.

¹⁰ <https://www.coe.int/en/web/higher-education-and-research/the-higher-education-dimension-of-other-programmes>.

Πίνακας 1: Όραμα της ανώτατης εκπαίδευσης, σύμφωνα με το ΣΤΕ¹¹

A/A Οι 4 Αποστολές της Ανώτατης Εκπαίδευσης (Missions of Higher Education)

1. Προετοιμασία για την αγορά εργασίας
2. Προετοιμασία για μια ζωή δραστήριων πολιτών, σε δημοκρατικές κοινωνίες
3. Προσωπική ανάπτυξη
4. Ανάπτυξη και συντήρηση μιας ευρείας, προηγμένης βάσης γνώσεων.

Οι τέσσερις αυτοί σκοποί στην Ανώτατη Εκπαίδευση, οι οποίοι είναι ίσης αξίας και αλληλοσυμπληρώνονται, είναι απαραίτητοι για να επιτρέψουν στα άτομα να ζήσουν ανεξάρτητες ζωές και να συμμετέχουν ως ενεργοί πολίτες σε όλες τις σφαίρες των σύγχρονων και ταχέως μεταβαλλόμενων κοινωνιών (Council of Europe, 2018:14).

Στον παρακάτω πίνακα αποτυπώνονται συνοπτικά τα προγράμματα του ΣΤΕ, στην Ανώτατη Εκπαίδευση και ο κύριος σκοπός του κάθε προγράμματος. Η αποστολή της Ανώτατης Εκπαίδευσης, κρίνεται σημαντική, σύμφωνα με το ΣΤΕ, καθώς αποτελεί κύριο πυλώνα για τη Δημοκρατία και τον Πολιτισμό, όταν είναι ποιοτική, κοινωνική, διαφανής, ισότιμη και διαπολιτισμική.

Πίνακας 2: Προγράμματα του ΣΤΕ στο πεδίο της Ανώτατης Εκπαίδευσης

Higher Education in Other Programs- COE

1. **Higher Education and Research** **Ανώτατη Εκπαίδευση και Έρευνα:** Δραστηριότητες πρόσβασης στην Ανώτατη Εκπαίδευση, τη Δια Βίου Μάθηση, τις ευρωπαϊκές σπουδές για Δημοκρατική πολιτειότητα, την αποστολή του πανεπιστημίου για την προβολή του πολίτη, την πολιτιστική κληρονομιά των Ευρωπαϊκών πανεπιστημίων, τις κοινωνικές επιστήμες και τις προκλήσεις της μετάβασης, την αποστολή της έρευνας των πανεπιστημίων, τη συμμετοχή του φοιτητή στην διακυβέρνηση της ανώτατης εκπαίδευσης και το νομοθετικό πλαίσιο των προγραμμάτων. Δημόσια ευθύνη στη Τριτοβάθμια Εκπαίδευση και έρευνα (<https://www.coe.int/en/web/higher-education-and-research/home>)
2. **(Education and Culture of Democracy- ECU (2014- 2016) Εκπαίδευση και Πολιτισμός της Δημοκρατίας:** Η ποιότητα στη Τριτοβάθμια Εκπαίδευση (<https://www.coe.int/en/web/reference-framework-of-competences-for-democratic-culture/home>)
3. **Ethics, transparency and integrity in Education” (ETINED) 2015** Πλατφόρμα των κρατών μελών, ανταλλαγής πληροφοριών και πρακτικών, διαφάνειας και ακεραιότητας στην εκπαίδευση (<https://www.coe.int/en/web/ethics-transparency->

¹¹ Council of Europe, 2018: 14.

integrity-in-education)

Συμβούλιο της Ευρώπης και Εκπαίδευση των Ρομά

Πριν το 1990, οι Ευρωπαϊκοί οργανισμοί, δεν παρουσίαζαν συγκεκριμένο ενδιαφέρον για τους Ρομά, αλλά μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, υπήρξε έντονη ανάπτυξη εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων από διεθνείς οργανισμούς, ώστε να αναπτύξουν πολιτικές για αυτούς (Council of Europe, 2006). Το ΣΤΕ έχει δραστηριοποιηθεί στο πεδίο της εκπαίδευσης των Ρομά, σε διεθνές αλλά και σε τοπικό επίπεδο των κρατών μελών του, περισσότερο από κάθε άλλο διεθνή οργανισμό, εγκαθιδρύοντας μια σειρά δράσεων, εκπαιδευτικών προγραμμάτων, προωθώντας την πρόσβαση των Ρομά σε όλα τα επίπεδα της εκπαίδευσης, από το νηπιαγωγείο έως και το Πανεπιστήμιο.

Στα δυο υπό κεφάλαια του τρίτου κεφαλαίου θα καταγραφούν οι προτάσεις του ΣΤΕ, προς τα κράτη μέλη του, για την πρόσβαση των Ρομά στην Ανώτατη Εκπαίδευση: α) Μέσα από τα προγράμματα του ΣΤΕ για την Εκπαίδευση των Ρομά και β) Μέσα από τα επίσημα κείμενα του ΣΤΕ για την μειονότητα των Ρομά (1995-2020).

Προγράμματα (Projects) του Συμβουλίου της Ευρώπης, για την Εκπαίδευση των Ρομά - Οι αναφορές των προγραμμάτων στην Ανώτατη Εκπαίδευση

Οι δράσεις του ΣΤΕ για την Εκπαίδευση των Ρομά, στοχεύουν στην υποστήριξη και την καθοδήγηση της κοινωνικής ενσωμάτωσης των κοινοτήτων Ρομά, στο κύριο εκπαιδευτικό σύστημα κάθε χώρας¹². Το πρώτο εκπαιδευτικό πρόγραμμα ξεκινά μόλις το 2011 (Romed 1), ενώ τα περισσότερα από αυτά μετρούν ήδη μια δεκαετία και συνεχίζονται έως και σήμερα, όπως το Roma Youth Action Plan και το Πρόγραμμα In school.

Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζονται τα εκπαιδευτικά προγράμματα του ΣΤΕ, για την Εκπαίδευση των Ρομά, οι στόχοι που έθεσαν, οι χώρες που συμμετείχαν, το χρονικό πλαίσιο υλοποίησής τους και οι αναφορές των προγραμμάτων αυτών, στο πεδίο της Ανώτατης Εκπαίδευσης των Ρομά¹³.

Πίνακας 3: Προγράμματα του ΣΤΕ για την Εκπαίδευσή των Ρομά (2011- 2020)

Projects/ Programs in Education of Roma- Council of Europe

¹² <https://www.coe.int/en/web/roma-and-travellers/culture/-/education>.

¹³ <https://www.coe.int/en/web/roma-and-travellers/projects/-/programmes>.

<u>A/A</u>	<u>Projects/ Programs</u>	<u>Στόχος προγράμματος</u>	<u>Χώρες που συμμετείχαν</u>	<u>Χρονικό Πλαίσιο</u>	<u>Ανώτατη Εκπαίδευση</u>
1.	ROMED 1	Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα κατάρτισης σε συνεργασία με τις τοπικές και εθνικές αρχές, με στόχο την ενίσχυση του έργου Διαμεσολαβητών Ρομά, για να ενισχυθεί η πρόσβαση των Ρομά, στις τοπικές υπηρεσίες	22 Ευρωπαϊκές χώρες	Ιούλιος 2011- Μάρτιος 2013	Training cycles in universities (Council of Europe, 2011: 2) http://coe-romed.org/sites/default/files/Country-assessment_Greece-EN.pdf University scholarships http://coe-romed.org/sites/default/files/experiencing-romed.pdf (Council of Europe, 2017: 126)
2.	ROMED 2	Ενίσχυση της συμμετοχής των Ρομά στην τοπική λήψη αποφάσεων. Αυτοοργάνωση κοινοτήτων των Ρομά σε ομάδες τοπικής δράσης	Βοσνία – Ερζεγοβίνη, Βουλγαρία, Γερμανία, Ελλάδα, Ουγγαρία, Ιταλία, Πορτογαλία, Ρουμανία, Σλοβάκικη Δημοκρατία, Μακεδονία, Ουκρανία	Απρίλιος 2013- Φεβρουάριος 2017	Roma university scholarships initiated by ROMED2 in Portugal). (Council of Europe, 2017: 109) ” obtaining funding for university-level Roma scholarships under “Program Escola’s” (Council of Europe, 2017: 125)
3.	INSCHOOL Inclusive Schools: Making a Difference for Roma children	Εκπαίδευση χωρίς αποκλεισμούς για όλα τα παιδιά Ρομά, συμπεριλαμβανομένων των παιδιών Ρομά	Τσεχική Δημοκρατία, Ουγγαρία, Ρουμανία, Σλοβάκικη Δημοκρατία, Βουλγαρία	2017 2 ^{ος} Κύκλος: Οκτώβριος 2019- Ιανουάριος 2021	. the Ministry of Education and Research in Romania which approved its Methodology in pre-university education. (https://rjp-eu.coe.int/en/web/inclusive-education-for-roma-children/about-the-project)
4.	ROMA YOUTH ACTION PLAN	Προώθηση ίσων ευκαιριών σε νέους Ρομά	Ευρώπη	2011- 2020	...many Roma youths that would be motivated to be more engaged in youth organizing and participation initiatives are. either attending university or are graduates (oftentimes thanks to Scholarship programs promoted by the international donor community) https://rm.coe.int/roma-youth-academy-feasibility-study-2017/168075f33a (Council of Europe, 2017: 15)

Σύμφωνα με τον παραπάνω πίνακα στα προγράμματα του ΣΤΕ για την Εκπαίδευση των Ρομά, στο πεδίο πρόσβασής τους, στην Ανώτατη εκπαίδευση αναφέρονται: οι κύκλοι κατάρτισης στα πανεπιστήμια και οι υποτροφίες για την πρόσβασή τους στο πανεπιστήμιο και συγκεκριμένα στο Πρόγραμμα “Romed 1” (2014-2016), ενώ στο πλαίσιο υλοποίησης του Προγράμματος του ΣΤΕ “Romed 2” (2013-2017), χώρες όπως η Πορτογαλία, εκτός από την παροχή υποτροφιών για την πρόσβαση των Ρομά στο Πανεπιστήμιο, εξασφάλισε και την παροχή χρηματοδότησης, για τη φοίτηση Ρομά σε ακαδημαϊκό επίπεδο, με εφαρμογή προγραμμάτων. Ακόμη, Ρομά απόφοιτοι Πανεπιστημίων, δύνανται να οργανώσουν και να συμμετέχουν στην

ανάληψη πρωτοβουλιών για τη συνέχιση φοίτησης των Ρομά στο πανεπιστήμιο (Roma Youth Action Plan, 2011-2020) από διεθνείς δωρεές και χρηματοδοτήσεις κοινοτήτων. Από τα προγράμματα του ΣΤΕ, το Roma Youth Action Plan, μετρά σχεδόν μια δεκαετία και είναι αξιοσημείωτο ότι συμβάλλει στην προώθηση ίσων ευκαιριών σε νέους Ρομά, σε ολόκληρη της Ευρώπη, ώστε να εισέλθουν στο Πανεπιστήμιο, ενώ απόφοιτοι Πανεπιστημίων με της σειρά τους, δύνανται να λειτουργήσουν ως αρωγοί και για άλλους νέους Ρομά, ώστε να διεκδικήσουν μια θέση σε αυτό. Τέλος, στο πρόγραμμα Inschool (2017- 2021) του ΣΤΕ για την Εκπαίδευση των Ρομά, τονίζεται η ανάγκη μιας Εκπαίδευσης χωρίς αποκλεισμούς και κυρίως στο προ πανεπιστημιακό επίπεδο εκπαίδευσης (pre university Education) των Παιδιών Ρομά.

Από τα προγράμματα του ΣΤΕ, για την Εκπαίδευση των Ρομά (2011-2021), τα προγράμματα Romed 1, Romed 2 και Roma Youth Action Plan, προτείνουν την πρόσβαση των Ρομά στην Ανώτατη Εκπαίδευση, με υποτροφίες που προκύπτουν από επιχορηγήσεις ή δωρεές κοινοτήτων.

Στο κεφάλαιο αυτό αναφέρθηκαν οι τρόποι πρόσβασης των Ρομά στην Ανώτατη Εκπαίδευση, μέσα από τα προγράμματα (Projects/ Programs) του ΣΤΕ, για την Εκπαίδευση των Ρομά. Στο επόμενο υπό Κεφάλαιο του τρίτου κεφαλαίου, θα καταγραφούν οι τρόποι πρόσβασης των Ρομά στην Ανώτατη Εκπαίδευση, όπως αυτές αποτυπώνονται μέσα από τα επίσημα κείμενα του Οργανισμού, τα οποία αντλούνται μέσα από την επίσημη Ιστοσελίδα του.

Η πρόσβαση των Ρομά στην Ανώτατη Εκπαίδευση, μέσα από τα επίσημα κείμενα του Συμβουλίου της Ευρώπης για την μειονότητα των Ρομά (1995-2020)

Στο δεύτερο μέρος του τρίτου κεφαλαίου, θα αποτυπωθούν, μέσα από το σύνολο των επίσημων κειμένων του ΣΤΕ, για την μειονότητα των Ρομά οι αναφορές του Οργανισμού, για την πρόσβαση των Ρομά στην Ανώτατη Εκπαίδευση¹⁴. Πρόκειται για κείμενα, τα οποία έχουν αντληθεί από την επίσημη Ιστοσελίδα του ΣΤΕ και καλύπτουν το χρονικό διάστημα από το 1995 έως και το 2020. Τα κείμενα αυτά διακρίνονται σε: Recommendations (Συστάσεις της επιτροπής των κρατών μελών), Resolution (Αναλύσεις), Agendas, Thematic Action Plans (Σχέδια Δράσης των Επιτροπής των Υπουργών των κρατών μελών), Reference Framework (Πλαίσια Αναφοράς) και Strategic Action Plans (Στρατηγικά Σχέδια Δράσης), CHAROM (Ad Hoc Committee of

¹⁴ <https://www.coe.int/en/web/roma-and-travellers/publications>.

Experts of Roma and Travellers Issues), Conference Reports (Αναφορές Συνεδρίων), Compilation of Thematic Commentaries of the Advisory Committee (Συλλογή Θεματικών Σχολίων της Συμβουλευτικής Επιτροπής) και Council of Europe Publications (Εκδόσεις του ΣΤΕ). Τα κείμενα αυτά, έχουν προτρεπτικό χαρακτήρα για το εκάστοτε κράτος μέλος του ΣΤΕ, όπου τα υιοθετεί και τα προσαρμόζει στο εθνικό εκπαιδευτικό του σύστημα. Οι όροι που χρησιμοποιούνται στα προαναφερόμενα κείμενα για την Ανώτατη Εκπαίδευση είναι ο όρος “Higher Education” (Ανώτατη Εκπαίδευση) και “University Education” (Πανεπιστημιακή Εκπαίδευση). Σε κάποια κείμενα υπάρχουν αναφορές για την πρόσβαση σε όλα τα επίπεδα της εκπαίδευσης (all levels of education), όπου συμπεριλαμβάνεται και η Ανώτατη Εκπαίδευση.

Αν και υπάρχει πλούσιο υλικό του ΣΤΕ που να αφορά την Πρωτοβάθμια εκπαίδευση των Ρομά, σε αναφορές των περισσότερων κρατών μελών του ΣΤΕ (συμπεριλαμβανομένης της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης) υπάρχουν λιγότερες λεπτομέρειες για την πρόσβαση των μειονοτήτων στην Ανώτατη Εκπαίδευση και της διαθεσιμότητας σε αυτή σε μειονοτικές γλώσσες, όσον αφορά την ιστορία τους και τον πολιτισμό τους (Council of Europe Publications, 2012: 27)¹⁵. Να σημειωθεί, επίσης, ότι στην επίσημη ιστοσελίδα του ΣΤΕ, υπάρχει καρτέλα στην Εκπαίδευση των Ρομά, με τίτλο Ανώτατη εκπαίδευση (Higher Education), αλλά δεν περιέχει την παρούσα στιγμή κάποιο υλικό ή παραπομπή σε δράση, εργασία ή έργο του οργανισμού, στο πεδίο της Ανώτατης εκπαίδευσης των Ρομά¹⁶.

Πίνακας 4: Κατάλογος επίσημων κειμένων του ΣΤΕ με αναφορές για τους τρόπους πρόσβασης των Ρομά στην Ανώτατη Εκπαίδευση

<u>A/</u> <u>A</u> <u>στην Ανώτατη Εκπαίδευση</u>	<u>Αναφορές κειμένων για την Πρόσβαση των Ρομά</u>	<u>Επίσημα Κείμενα του ΣΤΕ</u>
1.	the possibility given to Roma (Gypsy) communities to effectively exercise their fundamental right to education, having access to high quality education at all levels, participating fully in the educational process and enjoying respect for their special needs Council of Europe 1996: 2) https://rm.coe.int/-towards-a-tolerant-europe-the-contribution-of-roma-gypsies-rapporteur/1680719fb1	Resolution 16 (1995)1 on “Towards a Tolerant Europe: the contribution of Roma (Gypsies)” 2nd Session Congress of Local and Regional Authorities of Europe

¹⁵<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806b6a0b>.

¹⁶https://www.coe.int/t/dg4/education/roma/higher-education_en.asp.

2. ...access of minorities to higher education
- ...securing equitable access to higher education for members of minority groups...
- ...linguistic policies in higher education take adequate account of the rights of national minorities to use their own language to the widest extent possible and that policies aimed at the assimilation of national minorities into the majority culture be avoided.
- ...on access to higher education states that steps should be taken “to reorganize curriculum content where appropriate and modify its delivery as necessary to reflect the diversity of a multicultural society, taking account of the views of those from minority cultures”, “to employ flexible language policies in the delivery of the curriculum, where there are large national or regional linguistic minorities” and “to promote a climate of tolerance, solidarity and democracy...
- ...Where the higher education programme in question is given in another language than that in which the applicants have received their primary and secondary education, a possibility should, however, exist to verify their competence in the language of the programme. Countries should be encouraged to make provision for remedial language courses for members of minority groups, where this is required.
- ...monitoring the access of minorities to higher education...
- ...provide expert assistance to universities and governments on minority access to and participation in higher education.
3. 33. Governments should introduce positive incentives such as grants and mentoring support to encourage young Roma/Gypsies to complete their secondary education and to attend higher education institutions or take up apprenticeships.
- They should also consider means to improve low levels of qualification and participation in higher education on the part of Roma/Gypsies.
- <https://rm.coe.int/09000016805e2958>
4. ...providing the possibility for Romany students to participate in all levels of education from kindergarten to university...
- ...to encourage Romany parents to send their children to primary school, secondary school and higher education, including college or university, and give them adequate information about the necessity of education.
- <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=16999>
5. ...Offering Romani language as an optional not a compulsory subject at university and secondary school is also a good idea.
- (Council of Europe, 2003: 22)
- https://www.coe.int/t/dg4/education/roma/Source/GoodPractice_EN
- Recommendation CM/Rec 1353 (1998)**
- Access of Minorities to Higher education**
- 18 May 1998**
- Parliamentary Assembly**
- <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/X2H-Xref-ViewHTML.asp?FileID=8559&lang=EN>
- Recommendation Rec (2001) 17 on Improving the Economic and employment situation of Roma Gypsies and Traveler in Europe**
- Council of Europe-Committee of Ministers**
- Recommendation 1557 (2002)- Legal Situation of the Roam in Europe**
- Parliamentary Assembly**
- The innovatory practices in the field of education of Roma Children**
- DGIV/EDU/ROM (2003) 9 rev1**

- .PDF
6. to promote technical and vocational training for all on completion of compulsory schooling. The concept of vocational training in Article 10.1 includes: basic training, general and vocational secondary schooling, higher technical and university education, vocational training and continued training.
- (Council of Europe Publications, 2005: 18)
- Access to higher technical and university education must be determined solely by individual aptitude. All fees or levies must be reduced or abolished, and financial assistance provided when necessary (Council of Europe Publications, 2005: 19)
- ...to make available university and other higher education in regional or minority languages.
- to provide facilities for the study of these languages as university and higher education subjects.
- if, by reason of the role of the state in relation to higher education institutions, sub-paragraphs i and ii cannot be applied, to encourage and/or allow the provision of university or other forms of higher education in regional or minority languages or of facilities for the study of these languages as university or higher education subjects (Council of Europe Publications, 2005: 23)
- https://www.coe.int/t/dg4/education/roma/Source/TextsActivitiesISBN_EN.pdf
7. Introducing positive measures to encourage Roma children to attend lower and upper secondary school and university (Council of Europe, 2005: 6)
- https://www.coe.int/t/dg4/education/roma/Source/Strategies_EN.PDF
8. Affirmative measures should be developed in order to ensure access of the Roma population to upper secondary education, vocational training, as well as to university education and lifelong learning in general. These should envisage educational personnel able to teach in Romani languages so special grants and quotas should be ensured for future Roma teachers as well as mediators.
- (Council of Europe, 2008: 29)
- https://www.coe.int/t/dg4/education/roma/Source/Report_Bratislava2008_EN.pdf
- Education of Roma Children in Europe-
Texts and Activities of Council of Europe, concerning Education**
- (Council of Europe Publications, 2005)**
- Reference Framework of Education in favour of Roma, Sinti and Travellers**
- DGIV/EDU/ROM**
- (2005) 8**
- Education Training of Roma Children and Youth, The Way Forward**
- European Conference of Roma Education, Conference Report**
- DGIV/EDU/ROM**
- (2008) 3**

9. ...Special attention must be given to ensuring full access to all levels of education for Roma and Traveler children whose families have a nomadic way of life.
...Access to upper secondary and university education should be facilitated for Roma and Travelers...I (8)
https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805b0a1c
- Recommendation CM/ Rec (2009) 4 of the Committee of Ministers to member states on the education of Roma and Travellers in Europe**
10. ...increase the number of Roma students in secondary schools and universities, where appropriate by allocating places for Roma, in particular Roma girls...
- Resolution 1740 (2010)**
The situation of Roma in Europe and relevant activities of the Council of Europe
11. ...A specific obstacle is also represented by high school graduation or university entry exams provided in the official language only, since they may reduce the chances of persons belonging to national minorities to gain access to higher education and thereby negatively impact on their subsequent professional opportunities. (Council of Europe, 2015: 47)
On the other hand, lack of knowledge of the official language(s) can limit possibilities of equal participation in society, of access to higher education and access to employment (Council of Europe, 2015: 49)
use of minority languages in higher educational institutions (Council of Europe, 2015: 73)
- Compilation of Thematic Commentaries of the Advisory Committee.**
(Council of Europe Publications, 2012)
1st Edition.
12. Public authorities, schools, and higher education institutions must therefore, devise effective measures to encourage educational achievement and they must avoid measures that would leave Roma children isolated... (Council of Europe, 2015: 12)
[https://cs.coe.int/team20/cahrom/10%20CAHROM%20Bureau%20meeting/Item%2002%20-%20SG-INF%20\(2015\)16rev%20EN%20Updating%20the%20CoE%20agenda%20on%20Roma%20inclusion%202015-2019.pdf](https://cs.coe.int/team20/cahrom/10%20CAHROM%20Bureau%20meeting/Item%2002%20-%20SG-INF%20(2015)16rev%20EN%20Updating%20the%20CoE%20agenda%20on%20Roma%20inclusion%202015-2019.pdf)
- Agenda of Roma Inclusion**
2015- 2019
SG/ Inf(2015) 16 rev
13. ...university education and professional training... (Council of Europe, 2016: 11)
<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806cb0a6>
- Thematic Action Plan on the Inclusion of Roma and Travellers**
2016- 2019
SG/Inf (2015)38 final

Στον παρακάτω πίνακα, συνοψίζονται οι προτάσεις του ΣΤΕ, για την πρόσβαση των Ρομά στην Ανώτατη Εκπαίδευση, σύμφωνα με τις αναφορές των προαναφερόμενων κειμένων του ΣΤΕ.

Πίνακας 5: Αναφορές του ΣΤΕ για την πρόσβαση των Ρομά στην Ανώτατη Εκπαίδευση

A/A Αναφορές του ΣΤΕ για την πρόσβαση των Ρομά στην Ανώτατη Εκπαίδευση

1. Διασφάλιση πρόσβασης σε όλα τα επίπεδα της εκπαίδευσης, για τα παιδιά Ρομά και τους Ταξιδιώτες- Προώθηση ισότιμης πρόσβασης στην ανώτατη εκπαίδευση σε όλα τα μέλη των μειονοτικών ομάδων
2. Εισαγωγή θετικών μέτρων για την συνέχεια των Ρομά στην εκπαίδευση, στη Δευτεροβάθμια αλλά και στο Πανεπιστήμιο
3. Εξασφάλιση πρόσβασης στην επαγγελματική κατάρτιση, την πανεπιστημιακή Εκπαίδευση, τη Δια Βίου Μάθηση, μέσω ειδικών διδασκτρών αλλά και διδάσκοντες με γλωσσικές δεξιότητες στη Ρομανί γλώσσα.
4. Προγράμματα και οδηγοί σπουδών, προσαρμοσμένα σε μειονοτικές γλώσσες
5. Προώθηση ειδικών βοηθών στα πανεπιστήμια και στις κυβερνήσεις για την παρακολούθηση πρόσβασης και συμμετοχής των μειονοτήτων στην ανώτατη εκπαίδευση.
6. Εισαγωγή θετικών μέτρων από τις κυβερνήσεις, όπως κρατικών υποτροφιών και βελτίωση προσόντων για τους Ρομά, για να συνεχίσουν την εκπαίδευσή τους σε Τριτοβάθμια εκπαιδευτικά ιδρύματα και μαθητείες.
7. Ενθάρρυνση των γονέων Ρομά, να στέλνουν τα παιδιά τους στο σχολείο από τη Πρωτοβάθμια έως και την Ανώτατη Εκπαίδευση, παρέχοντάς τους επαρκή πληροφόρηση για την αξία της εκπαίδευσης
8. Πρωτοβουλίες κυβερνήσεων, σε συνεργασία με τις τοπικές αρχές και τα για εισαγωγή θετικών κινήτρων: κρατικές επιχορηγήσεις, συμβουλευτική υποστήριξη νέων Ρομά ώστε να ολοκληρώσουν τη Δευτεροβάθμια και να προχωρήσουν στη Τριτοβάθμια και όπου ενδείκνυται κατανομή των θέσεων για τους Ρομά, κυρίως για τα κορίτσια Ρομά.
9. Δημόσιες αρχές, σχολεία, και ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα οφείλουν να ενθαρρύνουν μέτρα για εκπαιδευτικά επιτεύγματα σε παιδιά Ρομά ώστε να μην απομονώνονται
10. Ενέργειες για την αύξηση του ποσοστού συμμετοχής των Ρομά στη δευτεροβάθμια Εκπαίδευση και τα πανεπιστήμια
11. Χορήγηση υποτροφιών για τη φοίτησή τους στο πανεπιστήμιο
12. Πανεπιστημιακή Εκπαίδευση και Επαγγελματική Κατάρτιση
13. Υποστήριξη πρόσβασης σε ποιοτική εκπαίδευση και κατάρτιση δίχως αποκλεισμούς.

Σύμφωνα με τον παραπάνω πίνακα, οι τρόποι πρόσβασης των Ρομά στην Ανώτατη Εκπαίδευση, συνοψίζονται ως εξής: στη διασφάλιση της ισότιμης πρόσβασής τους σε όλα τα επίπεδα της εκπαίδευσης, από την Πρωτοβάθμια έως και το Πανεπιστήμιο, με την υιοθέτηση καταφατικών μέτρων δράσης, όπως ειδικές ποσοτώσεις και υποτροφίες, προκειμένου να αυξήσουν τα ποσοστά εγγραφής τους στη Δευτεροβάθμια και μετέπειτα στο Πανεπιστήμιο (Council of Europe, 2008:30), την προσθήκη ειδικών βοηθών στα πανεπιστήμια για την παρακολούθηση της πρόσβασης και συμμετοχής των μειονοτήτων στην Εκπαίδευση, την οργάνωση δράσεων και πρωτοβουλιών επαρκούς ενημέρωσης και πληροφόρησης των γονέων Ρομά για την αξία της Εκπαίδευσης, με κρατικές επιχορηγήσεις και περαιτέρω συμβουλευτική των νέων Ρομά και κυρίως των κοριτσιών Ρομά για τη σημασία της Εκπαίδευσης στη ζωή τους. Η χορήγηση Υποτροφιών προτάσσεται, ως μια από τις κύριες πολιτικές πρόσβασης των Ρομά στην Ανώτατη Εκπαίδευση, την οποία καλούνται να υιοθετήσουν

τα κράτη μέλη του ΣΤΕ στο εκπαιδευτικό τους σύστημα. Η επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση και η Δια Βίου Μάθηση, οφείλει να προάγεται μέσω Προγραμμάτων με ειδικά δίδακτρα για τη μειονότητα των Ρομά, ενώ προάγεται και η σύσταση και οργάνωση αναλυτικών προγραμμάτων και οδηγών σπουδών σε μειονοτικές γλώσσες, όπως η Ρομανί, η γλώσσα των Ρομά. Τα εκπαιδευτικά ιδρύματα στα κράτη μέλη του ΣΤΕ, οφείλουν να μεριμνούν για την υλοποίηση των προαναφερόμενων προγραμμάτων σε περιβάλλοντα που αποκλείουν κάθε μορφή διάκρισης και αποκλεισμού. Η ποιοτική Εκπαίδευση, άλλωστε εντάσσεται στο πυρήνα των αξιών του ΣΤΕ για την Εκπαίδευση και τον Πολιτισμό.

Τα κράτη μέλη του ΣΤΕ, οφείλουν να εξασφαλίσουν ισότιμη πρόσβαση στην μειονότητα των Ρομά, ως φυλετική ή εθνική μειονότητα, σε όλα τα επίπεδα της εκπαίδευσης (Council of Europe, 2006: 7). Η δημιουργία ενός σχολείου κατάλληλου και προσαρμοσμένου στις ανάγκες των παιδιών Ρομά, θα συμβάλλει ώστε τα παιδιά Ρομά να συνεχίσουν τις σπουδές τους, από τη χαμηλότερη εκπαιδευτική βαθμίδα, μέχρι τη μεσαία και το πανεπιστήμιο (Council of Europe, 2005: 6). Η νομοθετική διάσταση όλων των προαναφερόμενων αξιών, δικαιωμάτων και ελευθεριών και ο τρόπος εφαρμογής τους εναπόκειται στη δικαιοδοσία του κάθε κράτους μέλους, καθώς τα περισσότερα κείμενα του ΣΤΕ αποτελούν συστάσεις και έχουν προτρεπτικό χαρακτήρα και όχι δεσμευτικό. Τα κράτη μέλη του ΣΤΕ, άλλοτε αφομοιώνουν στο εκπαιδευτικό τους σύστημα τις αναφορές αυτές, με αποτέλεσμα, να προκύπτουν άλλοτε μαθησιακά αποτελέσματα και άλλοτε να αναδύονται προβλήματα, όπως ο σχολικός διαχωρισμός και η κοινωνική απομόνωση των Ρομά μαθητών (Alexiadou, 2019). Η έλλειψη εκπαίδευσης οδηγεί αυτόματα σε έλλειψη επαγγελματικών δεξιοτήτων και έλλειψη πρόσβασης στην αγορά εργασίας. Επομένως, η ύπαρξη ενός συστήματος σχολείων δεύτερης ευκαιρίας, που να συνδυάζει τον αλφαριθμητισμό με τις επαγγελματικές δεξιότητες, πρέπει να προωθείται μεταξύ των Ρομά, ιδίως εκείνων που εγκατέλειψαν το σχολείο και θα ήθελαν να επιστρέψουν και να αποκτήσουν είτε ανώτατη εκπαίδευση είτε επαγγελματικές δεξιότητες (Council of Europe, 2018: 13)¹⁷.

Συμπεράσματα

¹⁷<https://rm.coe.int/cahrom-2018-12-en-final-thematic-report-on-roma-children-s-compulsory-/16808fef22>.

Στόχος της παρούσας εργασίας είναι να διερευνηθούν οι αναφορές του ΣΤΕ για την Πρόσβαση των Ρομά στην Ανώτατη Εκπαίδευση, μέσα από τα Προγράμματα (Projects/ Programs) του οργανισμού, για την Εκπαίδευση των Ρομά, καθώς και μέσα από τα υπόλοιπα επίσημα κείμενά του για την μειονότητα των Ρομά, από την επίσημη Ιστοσελίδα του οργανισμού (1995-2020). Μέσα από αυτά, αναδύονται οι δυνατότητες και οι ενέργειες, στις οποίες οφείλουν να προβούν τα κράτη μέλη του ΣΤΕ, ώστε εξαλείφοντας τα στερεότυπα, τις διακρίσεις και το ρατσισμό που βιώνει η ειδική αυτή πληθυσμιακή ομάδα σε όλες τις χώρες της Ευρώπης, να μπορέσει να διεκδικήσει το δικαίωμα πρόσβασής στην Ανώτατη Εκπαίδευση και αντίστοιχα σε μια νέα πραγματικότητα. Πρόκειται για ενέργειες, δράσεις προτρεπτικού κυρίως χαρακτήρα για τα κράτη μέλη του ΣΤΕ, όπου απαιτείται η συνεργασία των Υπουργείων Εκπαίδευσης κάθε χώρας, τόσο με την κοινότητα των Ρομά όσο και με τις τοπικές αρχές, των οποίων η συμβολή αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της ομαλούς συμπερίληψης τους στον κοινωνικό ιστό. Μέσα από τις κατευθυντήριες γραμμές αυτών των κειμένων, προωθείται η ισότιμη πρόσβαση της μειονότητας των Ρομά, στην Ανώτατη Εκπαίδευση: με προγράμματα και οδηγούς σπουδών προσαρμοσμένα στη μειονοτική τους γλώσσα, για τη φοίτησή τους σε Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα και μαθητείες, την εισαγωγή ειδικών βοηθών στα πανεπιστήμια και τις κυβερνήσεις, για την παρακολούθηση της πρόσβασης και της συμμετοχής τους στο Πανεπιστήμιο, ενεργειών για την ενθάρρυνση γονέων Ρομά, ώστε να στέλνουν τα παιδιά τους στο σχολείο, αλλά και για την επαρκή πληροφόρησή τους για την αξία της εκπαίδευσης, κυβερνητικών πρωτοβουλιών για εισαγωγή θετικών κινήτρων πρόσβασης στα πανεπιστήμια, όπως κρατικές επιχορηγήσεις, συμβουλευτική υποστήριξη νέων Ρομά, ώστε να ολοκληρώσουν τη Δευτεροβάθμια και να προχωρούν στην Ανώτατη Εκπαίδευση, τη δημιουργία τμημάτων προετοιμασίας για την εισαγωγή τους στο Πανεπιστήμιο, δίχως αποκλεισμούς, και φυσικά για την απόκτηση επαγγελματικής κατάρτισης, μέσω πανεπιστημιακής εκπαίδευσης.

Οι δράσεις και τα προγράμματα του ΣΤΕ για τους Ρομά και τους Ταξιδιώτες μετρούν ήδη πενήντα ένα χρόνια, από την έκδοση του πρώτου επίσημου κειμένου (1969) του οργανισμού, αριθμούν σχέδια, προγράμματα, συμβάσεις και στρατηγικές που έχουν υλοποιηθεί μερικώς ή στο σύνολό τους, στα περισσότερα κράτη μέλη του ΣΤΕ, συναινώντας με τον τρόπο αυτό στις βάσεις μιας ευρωπαϊκής ηπείρου, όπου η Δημοκρατία, τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και το Κράτος Δικαίου υποστηρίζεται, προωθείται και διατηρείται, μέσω ενός διαπολιτισμικού διαλόγου. Η υλοποίηση των

Εκπαιδευτικών προγραμμάτων για τους Ρομά, από το ΣΤΕ, αν και μετρά μόνο μια δεκαετία (2011- 2020), έχει μερικώς ή ολικώς ενσωματωθεί στα περισσότερα εκπαιδευτικά συστήματα των κρατών μελών του Οργανισμού και μετρά αρκετές επιτυχίες στις αρχικές βαθμίδες Εκπαίδευσης (Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια), χωρίς όμως να επιτύχει την πρόσβασή τους στην τελευταία βαθμίδα Εκπαίδευσης, την Ανώτατη. Οι προτάσεις του ΣΤΕ, στα κράτη μέλη του, για τη χάραξη μέτρων και πολιτικών, που θα ευνοούν Ειδικές Πληθυσμιακές Ομάδες, όπως οι Ρομά, να γίνουν δεκτές στο Πανεπιστήμιο κάθε χώρας, εγκαινιάζουν μια σειρά προσπαθειών του Οργανισμού, να διασφαλιστούν στην Πράξη η Δημοκρατία, ο Πολιτισμός και το Κράτος Δικαίου. Υπογραμμίζουν τη σημασία της Ανώτατης Εκπαίδευσης, ως πυλώνα των προαναφερόμενων εννοιών, καλούν τα κράτη μέλη να λειτουργήσουν ως αρωγοί πολιτισμών και δημοκρατίας, ενώ ταυτόχρονα απαιτούν την συνεργασία του κράτους, της τοπικής κοινωνίας, καθώς και της ίδιας της μειονότητας των Ρομά.

Για αρκετά χρόνια ο χώρος της Ανώτατης Εκπαίδευσης ήταν για λίγους, αλλά αργότερα έγινε προσιτός και στις υπόλοιπες οικονομικά ασθενέστερες κοινωνικές ομάδες (Garaz & Torotcoi, 2017). Η μειονότητα των Ρομά, όπως και κάθε άλλη μειονότητα, μέσα από τις εκπαιδευτικές πολιτικές, που καλούνται να υιοθετήσουν και να ενσωματώσουν στο εκπαιδευτικό τους σύστημα τα κράτη μέλη του ΣΤΕ, δύναται να διεκδικήσει τα οφέλη μιας νέας πραγματικότητας, όπως είναι αυτή του Πανεπιστημίου. Ένα τέτοιο πυρήνα δράσης και πραγματικότητας εγκαινιάζει το ΣΤΕ, μέσα από τα προγράμματα και τα επίσημα κείμενά του, για την εισαγωγή της μειονότητας των Ρομά στην Ανώτερη Εκπαίδευση.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

- Βασιλειάδου, Μ. & Παυλή- Κορρέ. (2011). Η εκπαίδευση των Τσιγγάνων στην Ελλάδα. Αθήνα: Ίδρυμα Νεολαίας και Δια Βίου Μάθησης (Ι.ΝΕ.ΔΙ.ΒΙ.Μ).
- Μάρκου, Γ.Π. (2001). Εισαγωγή στην Διαπολιτισμική Εκπαίδευση: Ελληνική και Διεθνής Εμπειρία. Αθήνα: Ηλεκτρονικές Τέχνες.
- Μπάλιας, Στ., Καμαριανός Ι., Κυπριανός, Π. & Σταμέλος, Γ. (2011). Πανεπιστήμιο και δημοκρατία: Η συμβολή του συμβουλίου της Ευρώπης για μια Βιώσιμη Δημοκρατία μέσα από την Ανώτατη εκπαίδευση. Επιστημονική εταιρεία κοινωνικής πολιτικής, *Πρακτικά 4^ο Διεθνές Επιστημονικό Συνέδριο: Ο ρόλος της Κοινωνικής πολιτικής σήμερα, Κριτικές Προσεγγίσεις και Προκλήσεις*. Αθήνα, 10- 11 Νοεμβρίου.

- Πλουμίδα, Ε. (2016). Σχολική αποτυχία και σχολική εγκατάλειψη από τους Ρομά: διερευνώντας τις στάσεις του πληθυσμού των Ρομά αναφορικά με την Εκπαίδευση. Πρακτικά Ελληνικού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης (ΕΛΛ.Ι.Ε.Π.ΕΚ). 8^ο Πανελλήνιο Συνέδριο 18/19 Νοεμβρίου 2016.
- Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής ασφάλισης και Πρόνοιας. (2011). Εθνική Στρατηγική για την Κοινωνική Ένταξη των Ρομά.
- Keen, E. (2016). Είδωλα: Εγχειρίδιο για την Αντιμετώπιση του Αντιτσιγγανισμού μέσω της Εκπαίδευσης στα ανθρώπινα δικαιώματα. (Επιμ. Κοντοέ, Δ.). Συμβούλιο Της Ευρώπης.
- Alexiadou, N. (2019). Framing education Policies and Transitions of Roma students in Europe. *Comparative education*, 55(3): 422-442.
- Council of Europe. (2019). Strategic Action Plan for Roma and Traveller Inclusion (2020- 2025). CM 2019, 161 Final, Strasbourg.
- Council of Europe. (2019) Ready for Future Challenges- Reinforcing the Council of Europe. Report by the Secretary General for the Ministerial Session in Helsinki, 16-17 May, 2019.
- Council of Europe. (2018). Ad Hoc Committee of Experts of Roma and Traveller Issues (CHAROM). Thematic Visit on enhancing the effective Realization of Roma Children's Compulsory School Education and Added Value of Ensuring Access to Vocational Education for Roma Youth, Republic of Moldova, 4-26 April 2018.
- Council of Europe. (2018). Reference Framework of Competences for Democratic Culture: Context, Concepts and model. Volume 1, Strasbourg.
- Council of Europe. (2017). Council of Europe Dialogue with Roma and Traveller Civil Society Meeting *Report* of the 4th Council of Europe Dialogue with Roma and Traveller Civil Society.
- Council of Europe. (2017). Learning to Live together. Council of Europe *Report* on the State of citizenship and human Rights education in Europe, Strasbourg.
- Council of Europe (2017). State of Democracy, Human Rights and the Rule of Law. Populism: How Strong are Europe's Checks and balances. *Report* of the Secretary General of the Council of Europe.
- Council of Europe CHAROM. (2017). Ad Hoc Committee of Experts of Roma and Traveller Issues (CHAROM). Thematic Visit on Roma Mediation (with a focus on school Mediators assistants) following the Thematic visit to Vilnius and Panezevis, Lithuania, 25-26 April 2017.

- Council of Europe CHAROM (2017) 16. Feasibility Study of Draft Concept, DDCP-YD/ETD (2017) 193. 13.10.2017.
- Council of Europe (2016). Evaluation of the Council of Europe's Roma Youth Action Plan. *Final Report*. Prepared by Ohana, Y. & Bulat, M.
- Council of Europe CHAROM 2016 (8). Ad Hoc Committee of Experts of Roma and Traveller Issues (CHAROM). Thematic Report by the Group of Experts on Vocational education and Training for Roma (Following the CHAROM thematic visit to Cracow, Poland, on 26- 28 November 2015.
- Council of Europe (2016). *Council of Europe Strategy for the Right of the Child, 2016-2021*, Strasbourg.
- Council of Europe (2016). *Strategy of the Advancement of Romani Woman and Girls (2014-2020)*, Strasbourg.
- Council of Europe. (2016). Roma Youth Academy. Supporting the emergence of the new generation of Roma youth leaders and the strengthening Roma youth participation and the sustainability of Roma youth organizations. DDCP-YD (2016) 172.21.10.2016, Strasbourg.
- Evaluation of the Council of Europe and the European Union. Joint Program Romed. Final Report 30/06/2016.
- Thematic Action Plan of the Inclusion of Roma and Travellers (2016-2019). SG (2015)38. 2.03.2016.
- Council of Europe. (2015). Updating the Council of Europe Agenda for Roma Inclusion.SG/ Inf (2015)16rev, Strasbourg.
- Council of Europe. (2015). Political and Legislative Framework for the Education of Roma children. Reference Texts and Support Systems, Strasbourg.
- Council of Europe. (2014). Empowering Roma Youth for participation effective policy design at local and regional levels. CG (26)8FINAL. Strasbourg, 25-27 March 2014 (26th Session).
- Council of Europe. (2013). The right to Be Young, Roma Youth Conference Report: Vising the Aspirations and Projects of Roma Youth in the Council of Europe. 26-30/ 09/ 2011. European Youth Canter Strasbourg.
- Council of Europe. (2013). The innovatory practices in the field of the education of Roma Children. DGIV/EDU/ROM (2003) 9, rev 1, Strasbourg.

- Council of Europe. (2012). Human Rights and Democracy in action: Looking Ahead. *Proceedings of the Conference. The impact of the Council of Europe charter on Education for Democratic Citizenship and Human Right Education.*
- Council of Europe, Parliamentary Assembly. (2012), 13 of the Committee of Minister to Member States on ensuring Quality Education. Adopted by the Committee of Ministers to member states on 12 December 2012 at the 1158th meeting of the Ministers' Deputies. Recommendation CM/ Rec. Strasbourg: Council of Europe.
- Council of Europe (2012). CHAROM 2012 (6). Ad Hoc Committee of Experts of Roma and Traveller Issues (CHAROM). Charom Thematic report by the experts of the Charom Thematic Group on School, drop out/ absenteeism of Roma Children following the CHAROM Thematic Visit to Veldhoven, The Netherlands, on 12-14 March, 2012.
- Council of Europe Publications. (2012). *Compilation of Thematic Commentaries of the Advisory Committee.* 1st Edition, Strasbourg.
- Council of Europe. (2011). *Guidelines for a European Roma Youth Action Plan.* Roma Youth Conference 27-30 /09 /2011, Strasbourg.
- Council of Europe (2010). *Strasbourg Declaration on Roma, 20-10-2010.* CM (2010)133 final, Strasbourg.
- Council of Europe, Parliamentary Assembly. (2010), 7. *Charter on education for Democratic Citizenship and Human Right Education.* Adopted by the Committee of Ministers on 11 May 2010, at the 120th Session. Recommendation CM/Rec. Strasbourg: Council of Europe:.
- Council of Europe (2009). *Protecting the Rights of Roma.* Strasbourg: Council of Europe Publications.
- Council of Europe. (2008) Education of Roma Children in Europe: Education and Training of Roma children and Youth, the way forward. *Conference Report.* European Conference on Roma Education, Bratislava. 8-9th April, 2008DGIV/EDU/ROM (2008) 3, Strasbourg.
- Council of Europe. (2006). *Education of Roma children in Europe: texts and activities of the council of Europe concerning Education,* Strasbourg.
- Council of Europe, Parliamentary Assembly. (2002). *The legal situation of Roma in Europe.* Recommendation 1557. Strasbourg: Council of Europe.
- Council of Europe, Parliamentary Assembly. (1969). *Situation of Gypsies and other travelers in Europe.* Recommendation 563. Strasbourg: Council of Europe.

- Flecher, R. & Soler, M. (2013). Turning Difficulties into Possibilities: engaging Roma families and students in school through dialogue learning. *Cambridge Journal of Education*, 43(4): 451-465.
- Forray, K. R. (2019). *Lifelong Learning and the Roma minority in Central and Eastern Europe*. Emerald Publishing.UK
- Galafateanu & Garcia Lopez (eds) (2003). *T-Kit8- Social Inclusion*. The Training KIT Series. Council of Europe.
- Garaz, S. & Torotcoi, S. (2017). Increasing Access to Higher Education and the Reproduction of Social Inequalities, The case of Roma university students in Eastern and Southern Europe. *Journal of European Education*, 49(1): 10-35.
- Garaz, S. (2014). Helping the Marginalized or Supporting the Elite, Affirmative action as a tool for Increasing access to Higher Education for Ethnic Roma. *European Educational Research Journal*, 13(3): 295-311.
- Gropas, R. & Triantafylliou, A. (2011). Greek Education Policy and the Challenge of Migration: an intercultural view of assimilation. *Race, Eethnicity and education*, 14(3): 399-419.
- Georgiadis, A. & Zisimos, A. (2012). Teacher Training in Roma Education in Greece Intercultural and Critical Educational Necessities. *Issues in Educational Research*, 22 (1): 47-59.
- Gkofa, P. (2017). Promoting Social Justice and Enhancing Educational Success: Suggestions from Twenty Educationally Successful Roma in Greece. *The Urban Rev*, 49: 443-462.
- Gkofa, P. (2016). Being Roma- Being Greek: academically successful Greek Roma's identity constructions. *Race, Ethnicity and Education*, 20 (5): 624-635. Huber, J. & Harkavy, I. (2007). *Higher Education and Democratic Culture. Citizenship, human right and Civic Responsibility*. Council of Europe Publications.
- Karanikola, Z. & Balias, E. (2015). Promoting and Applying Intercultural Education Education through Literary Textbooks in the Greek Primary Schools: Context Analysis. *International Journal of Recent Research in Social Sciences and Humanities*, 2(1): 70-76.
- Kesik, F., Sahin, I., & Zoraloglu, Y.R. (2018). Roma Children: Victims of Social Injustices in Education. *International Journal of Progressive Education*: 14(6): 200-214.

- Kyprianos, P., Daskalaki, I., & Stamelos, B. (2012). Culture and the school: the degree of educational Integration of Roma and Gypsies in the Peloponnese region of Greece. *Int. Rev Educ*, 58: 675-699.
- Liegeois, J.P. (2012). *The Council of Europe and Roma: 40 years of Action*. Council of Europe Publishing.
- Makris, V. (2015). Romani People's Resistance to mainstream Schooling: A focus on Romani Woman and Girls Education and the Educational Policies, Barriers and Practices in Greece. *Alberta Journal of Educational Research*, 61(4): 449-464.
- Morley, L., Mirga A. & Redzepi, N. (2020). *The Roma in European Higher Education: Recasting Identities, Re- Imaging Futures*. Bloomsbury Academic, UK.
- Nikolaou, G. (2010). Teacher training on Roma Education in Greece: a discussion about the results of INSETROM experience in two Greek Schools. *Intercultural Education*, 20(6): 549-557.
- Padilla-Carmona, T. & Soria- Vlichez. A. (2015). Supporting Roma Students to Access Higher Education: Good practice for widening the participation of Roma in Spanish Higher Education. *Report* as part of the Higher Education Internationalization and Mobility, Inclusion, Equalities and Innovation Project. Marie Skłodowska- Curie Actions, Research and Innovation Staff Exchange, Horizon 2020. Grant agreement No. 643739.
- Parthenis, C. & Fragoulis, G. (2016). Otherness as Threat: Social and Educational Exclusion of Roma people in Greece. *International Journal of Multicultural Education*, 18(2): 39-57.
- Rus, C. (2004). *Education of Roma/ Gypsy children in Europe. The training of Roma school mediators and assistants*. Council of Europe.
- Tzouriadou, M., Vouyoukas, C., Anagnostopoulou, E., & Filiou, A., (2019). *Teacher's screening accuracy and language achievement for Roma students at risk for developmental disabilities: a Greek study*. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, 22, 1- 9. Published online: 20 Mar 2019.
- Verloo, M. (2005). *Displacement and Empowerment: Reflections on the Concept of the Council of Europe Approach to Gender Mainstreaming and Gender Equality*. *Social Politics: International Studies in Gender, State & University*, 12 (3): 344-365.
- Wassenberg, B. (2013). *The History of the Council of Europe*. Council of Europe Publications.

Weber, L. & Bergan, S. (2005). *The public responsibility for higher education and Research*. Council of Europe Publication.